

<https://doi.org/10.62837/2024.11.240>

RENA ZÜLFİQAROVA

Heydər Əliyev adına Hərbi İnstitut

Polad Həşimov 19

renazulfiqarova@gmail.com

İNGİLİS DİLİNDƏ DİNLƏMƏ BACARIQLARININ İNKİŞAF ETDİRİLMƏSİ YOLLARI XÜLASƏ

Çapa təqdim olunan məqalədə ingilis dilində dinləmə bacarıqları və onun inkişaf etdirilməsi yollarından söhbət açılır. Çağdaş ingilis dilində ən aktual tədqiqatlardan biri də dinləmə bacarıqlarının inkişaf etdirilməsindən ibarətdir. Məlum olduğu kimi ingilis dili dörd əsas dil bacarığı dinləmə, yazı, danışma və oxu bacarıqlarına ayrılır. Bu dil bacarıqları tələbələrə öz fikir və düşüncələrini daha aydın və səlis ifadə etməyə imkan verən danışq qabiliyyətidir. Bu fundamental dil bacarıqlarını aşılamaqla müəllim tələbələrinə ingilis dilində yalnız yaxşı danışmağı deyil, həm də diqqətlə dinləməyi öyrətməmiş olur. Dərs prosesində vacib məqamlardan biri də aydın və yığcam yazmaq bacarığının öyrədilməsini təmin etməkdir. Oxuma vərdislərinin təkimilləşdirilməsi böyük həcmli məlumat və bilikləri anlamağa yardım edir. edir.

Açar sözlər: eşitmə dinləmə danışmaq oxumaq yazmaq düşüncə bilik

Dil bacarıqlarına yiyələnmək tələbələrimizə ən zəif səviyyədən daha yüksək səviyyəyə qalxmağa köməklik göstərəcək. Dinləmək sadəcə kiminsə danışığını, söylədiyini eşitməkdən ibarət olan bir proses demək deyildir. Qeyd etməliyik ki, eşitmə və dinləmə arasında ciddi fərqlər vardır. Eşitmə sadəcə olaraq dinləmə üçün seçilən materialın səsləndirilməsidir. Dinləmək isə səsləndirilən materialın başa düşülməsi, qavranılmasıdır. Əsas bacarıqlar reseptiv və produktiv olmaqla iki yerə ayrılır: reseptiv (input -qəbuletmə), produktiv (output- ötürmə). Receptive bacarıqlara dinləmə (listening) və oxu (reading); produktiv bacarıqlara isə danışma (speaking) və yazı (writing) daxildir. **(1, 47-48)**

Dinləmə ünsiyyət prosesinin vacib komponentidir, çünki o, dinləyiciyə iştirakda qalmağa və deyilənləri fəal şəkildə dərk etməyə imkan yaradır.. Bu, aydınlığı artırmağa, müvafiq suallar verməyə, uyğun cavabları tərtib etməyə və anlaşılmaqlıqların qarşısını almağa kömək edir. Görüşlərdə, müzakirələrdə, rəy sessiyalarında və müsahibələrdə iştirak edərkən iştirakçıları, natiqləri dinləmək vacibdir. Təqdim olunan bu və ya digər materialı səmərəli şəkildə dinləməklə adətən natiqin niyyəti, hərəkəti və məqsədi ilə bağlı şagird və tələbələrin əlavə sualları yarana bilər və müəllim bu sualları cavablandırmaqla dinləmə prosesini bir qədər asanlaşdırmalıdır. Tanınmış dilçilərdən olan Dvayt Bollinger öz elmi məqalələrinin birində qeyd etmişdir ki, "Dil növlərə xasdır. Bu, mədəniyyət insanlar

tərəfindən bir- biri ilə paylaşılan çox müxtəlif fiziki və əqli cəhətdən fərqli unikal insan xüsusiyyətidir”.

Digər bir ingilis linqvisti Con Haykraft vurğulayır ki, “Fikirləri çatdırmaq üçün dildən istifadə edə bilmək, niyyət (məram, fikir), istək, məlumat və s., bir insanın ehtiyacı olan müxtəlif elementlərin mənimsənilməs deməkdir”.

Məsələn, aşağıdakı dialoqu dinləyək, deyə müəllim auditoriyaya müraciət edir

Listen to dialog, try to understand it

How have you been?

Roger- Laura! Laura- Oh, hi, Roger.

Roger- How have you been?

Laura- Fine. Roger- I hear you went back to Seattle for a few days.

Laura- Yes, I got back yesterday.

Roger- Did you have a nice visit?

Laura -Really nice. It was good being back home and just relaxing. My brother Mark was there too. You've met Mark, haven't you?

Roger- Sure. I met him when he was here in Chicago last year.

What's he up to these days? Still playing the guitar?

Laura- Yes. As a matter of fact, he has just started his own band.

How's everything with you and Carol?

Roger- Great. Laura- How are the kids?

Roger- They're both fine.

Laura- Gee, I haven't seen them in so long. They must be really big?

Roger- Well, why don't you come over sometime? Carol and the kids would love to see you.

Laura- I'll do that. I'll give Carol a call during the week.

Sonra tələbələrdən frontal sorğu vasitəsilə mətni necə anlamalarını aydınlaşdırı bilərik.

1.What's the name of woman? 2.What's the man's name? 3.What are they talking about? 4.Mark, is brother of Laura or Roger?

Tələbələrin dinləmə prosesində mətni necə başa düşməsinə “True”-Düz, “False”-səhv tapşırığı ilə də yoxlamaq mümkündür.

Say True, False, or I don't know.

1.Laura knows Roger and his family. 2.Laura just visited Philadelphia.

3.Roger knows Mark. 4.Mark is a popular singer. 5.Laura plays the guitar.

6.Laura just called to Carol.

“Kristal Korporasiya” şirkətinin əməkdaşı olan iqtisadçı alim Lee Ayokka qeyd edir ki, “İnsanlara necə qulaq asmağı öyrədən bir institut tapmaq istədim. İş adamları ən azı danışmağa ehtiyac duyduqları qədər dinləməlidirlər. Çox insan real ünsiyyətin hər iki istiqamətdə getdiyini dərk edə bilmir”.

Improving Brand Image

Susan: George, I was wondering if we could discuss our new marketing strategy for a moment.

George: Certainly Susan. You know that I'm working with Anne on changing our image, don't you?

Susan: Yes, I think you'll make an excellent team. How do you feel about the merchandise we're pushing?

George: In my opinion, the products we're offering are fine. However, I think we should concentrate on expanding our market share in the young adult market.

Susan: I totally agree. Who buys more products than twenty somethings?

George: Exactly. We haven't been very successful in our branding efforts, have we?

Susan: I'm not keen on changing our target audience, but we certainly have to improve our brand image.

George: If we want to edge out our main competitor, we're going to have to target customers at a younger age.

Susan: Maybe, but we also have to keep our competitive edge in quality.

George: Why don't we all get together for a discussion?

Susan: Can you let me know when your next meeting with Anne is going to be? I'd like to go over some of our restructuring ideas with both of you.

George: As a matter of fact, we'll be meeting this afternoon. Let's meet at four, shall we?

Susan: I'm afraid I already have an appointment then. Do you think we could meet earlier?

George: Well, I'll have to check with Anne.

Bu dinləninlə materialı test üsulundan istifadə etməklə yoxlaya bilərsiniz.

Test:

1. Susan was aware that George is going to be working with Anne.

a) True b) False c) Doesn't say

2. What does George think Sport Outfitters needs to concentrate on?

a) changing merchandise b) expanding market share c) improving quality

3. What Sport Outfitters been unsuccessful in doing?

a) branding efforts b) developing new merchandise c) opening outlets

Məşhur CCN telekanalının əməkdaşı Larri Kinqin də dinləmə ilə fikirləri maraqlıdır. O, qeyd edir ki: "Hər səhər özümə xatırladıram: Bu gün dediklərim mənə heç nə öyrədə bilməz. Odur ki, öyrənəcəksə, bunu dinləməklə etməliyəm".

-Do you like travelling?

-Yes of course, Martin. What about you?

-Me? I am fond of travelling too. It's enjoyable

"Dinləmə qabiliyyətini inkişaf etdirmək üçün istifadə etməli olduğunuz yollar digər qabiliyyətlərə nisbətən daha sadədir. Çünki dinləmə qabiliyyəti əsasən praktika, yəni dəfələrlə dinləmək vasitəsilə inkişaf etdirilir." (2,34)

Bunun üçün rəqəmsal dünya hər kəsin qarşısında müxtəlif imkanlar açır. Bu imkanlardan ikisi BBC RADIO veb saytı və BBC LEARNING ENGLISH youtube kanalıdır. Bu saytlar vasitəsilə “native English” istifadə edilərək hazırlanmış bir sıra materiallar vasitəsilə dinləmə qabiliyyətini artırmaq mümkündür. Dinləmə materialları xəbərlər, idman, iş həyatı, səyahət, gələcək, mədəniyyət, hava məlumatı və s. konseptlərdə olduğundan söz ehtiyatını, söz bazasını genişləndirmək imkanı yaranır.

İngilis dilində güclü dinləmə bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi effektiv ünsiyyət və anlama üçün vacibdir. İngilis dilində dinləmə bacarıqlarınızı inkişaf etdirməyə kömək edəcək bir neçə strategiya mövcuddur:

Müntəzəm olaraq İngilis dilində müxtəlif məzmununa malik olan mövzulara qulaq asmaq dinləmə qabiliyyətini yüksəltməyə xidmət edən amillərdən biridir.

Audiokitablardan istifadə etməklə dinləmə qabiliyyətini artırmaq tələffüz qaydalarını düzgün öyrənmək mümkündür. İngilis dilində filmlərə və TV şoulara baxmaq effektiv üsullardan biridir. İlk olaraq subtitrlə olan filmləri izləmək daha yaxşı təsir bağışlayır. Filmlərə ana dilimizdə altyazılarla baxmağa başlamaq, sonra isə subtitrsiz filmlərin izlənməsinə keçmək öz effektiv təsirini göstərəcək.

Dili daha yaxşı başa düşmək və əvvəllər qaçırılmış ifadələri anlamaq üçün eyni filmi və ya epizodu bir neçə dəfə izləmək maraqlıdır. «Aktiv dinləmə çox önəmlidir. Aktiv dinləmə dedikdə həm audio, həm də video materialların izlənməsi nəzərdə tutulur.

«VOA NEWS veb saytından istifadəni tələbələrə öyrətməklə onların qarşısında daha böyük yollar açmış oluruq. Bu veb saytların əsas üstünlüyü tələbələrimizin dünya görüşünü və ingilis dilini inkişaf etdirməyə təkan vermiş olur. Çalışmaq lazımdır ki, “native speakers” ingilisləri-dil daşıyıcılarını izləyək. İlk zamanlarda çətin gələ bilər lakin zamanla düzgün qərar vermiş olduğumuza əmin olacağıq.. NPR veb saytı isə BBC-nin ən yaxın ekvivalenti olmaqla özündə incəsənət, həyat, musiqi, şoular və digər tipli məlumatları özündə birləşdirir. Məhz bu tipli dinləmə materiallarını dinləməklə çox şaxəli bilik səviyyəsini əldə etmək şansımız yaranır.» (4,78)

TRANSPORTATION

How do you usually get around? What is your favorite way to travel?

Would you rather take a train or a plane? Why?

Which is more comfortable: an airplane or a train? Do you ever get carsick? Seasick? Have you ever been on a boat? Where? Would you like to go on a cruise? Why? Can you swim well? Are you a good swimmer? What causes air pollution?

There are many different kinds of transportation. People use different kinds of transportation for different reasons. For short journeys, people often use small, personal transportation such as a bicycle or scooter. People also ride a bicycle for exercise. For longer journeys, people might drive their car. Some people prefer to ride a motorcycle. People often use their personal transportation to get to work or to go shopping. People also take a ride or a drive on the weekends. There are different kinds of public transportation as well as personal transportation. Many people take a bus or subway to

school or to work in the mornings. Some people take a taxi to get to where they want to go. Some cities have trams or cable cars for passengers to take. Electric trams are a good way to save energy and reduce the amount of pollution in large cities. Too much traffic and transportation cause a lot of air and noise pollution. Some cities have carpool programs to reduce the amount of traffic and pollution in their city. Car pools are people who travel together in one car. Some people have jobs that require them to use special kinds of transportation. A chauffeur drives wealthy people around in a limousine. A pilot flies an airplane or perhaps even a helicopter. Factory workers might need to operate a forklift. Truck drivers drive large trucks to transport goods to places far away. Astronauts need to know how to fly and to control a spaceship. Race car drivers need to know how to drive very fast. Many people think that this is an exciting but dangerous job. Some people take a taxi to get to where they want to go. For long journeys, travelers often take an airplane. Some flights are short, others are very long. It depends on where you want to go. Some travelers like to go on a cruise. This is a journey on a very luxurious ship. The ship has many facilities and recreational activities for passengers to take part in. The cruise ship sails on the ocean and stops at various ports along the way. Passengers can disembark the ship and explore different kinds of local cultures and lifestyles. Then, they can buy souvenirs to take home.

Mahnılarla məşq etmək də maraqlı üsullardan biridir.

A song : I HAVE A DREAM {B.Andersson / B. Ulvaeus} group “ABBA”

I have a dream – a song to sing

To help me cope with anything

If you see the wonder of a fairy tale

You can take the future even if you fail

REFRAIN

I believe in angels

Something good in everything I see

I believe in angels

When I know the time is right for me

I'll cross the street I have a dream

I have a dream – a fantasy

To help me through reality

And my destination makes it worth
the while

Pushing through the darkness

still another night.

I have a dream – a song to sing

To help me cope with anything

If you see the wonder of a fairy tale

You can take the future even if you fail.

1. What's your dream? 2. What is wonder for you? 3. Do you believe in angels ?
4. What do you think: must a person believe in angels?

İngilis dili bir çox fərqli vurğu ilə və müxtəlif dialektlərdə danışılır. Fərqli ingilis dilli aksentlərə (Britaniya, Amerika, Avstraliya və s.) qulaq asmaq ümumi anlayışı yaxşılaşdırmağa yardımçı olacaq.

Tələbələrimizə xəbər kanallarını dinləməyə, TED Danışqlarına baxmağa və ya müxtəlif regional mənşəli spikerlərdən podkastlara qulaq asmaq vərdisi yaratmaqla onların canlı danışq dilinə yaxınlaşdırmış olacağıq.

Məsələn, Blue sözünü diqqət edək

True blue- əsl həqiqət, sadıq insan; I feel blue- I am sad; One in a blue-rare; out of the blue-immediately

İngilis dilinin ikinci variantı –amerikanizmlər.British English-American English are different. Dinləmədə bu problem də əsas şərtlərdən biridir.

Məsələn, səslənmə, tələffüz də yaranan problemlər dinləmə prosesində düzgün anlamaya mane olacaq baryerlərdən biridir

Bottle –br.eng.-[botl] american eng.[boddl]; little-br.eng.[litl]; american eng.[liddl]

Water-br/eng [wotə]; american eng. [woda]; brother –br/eng.[brazə]; american eng.[brazər]; Br.Eng- She has just gone; American Eng. She just went (Recent Past)

Br.eng.anywhere; american eng-anyplace; br.eng.pram; american eng.baby carriage

Br.eng.a good job-australian eng.-a good lurk;br.eng-accident, australian eng-prang;

Br.eng-barbecue, african eng-braai; br.eng.criminal, african eng.sgebengu

RESUME RENA ZULFIGAROVA

“THE WAYS OF DEVELOPING LISTENING SKILLS IN ENGLISH”

Key words: hearing listening to speak to read to write thoughts knowleage

The developoment of listening comprehension plays an important role in mastering English. There are a lot of methods of developing listening process. The listening comprehension focuses more on feeiling, or on focuses on sounds and tone. The listener should pay attension to the speed of speech of the speaker. There are some problems in listening:

trouble with sounds,

get tired,

cannot understand fast, natural speech,

find it to difficult to keep up, need to hear things more than once,

have to understand every word.

Listening is really essential to be a listenerand perfect communicator. Lessons should be encompassed pre, while and post listening activities which are important steps for teachers and students.

РЕЗЮМЕ

РЕНА ЗУЛФИГАРОВА

«Пути развития прослушивания на английском языке» Ключевые слова : слушание прослушивание говорить читать писать думать знание

Владение языком в большой степени определяется умением воспринимать и понимать иностранную речь на слух. Успех устного общения зависит не только от способности говорить (производить) речь, но и эффективно слушать. Задача эта непростая, учитывая тот фактор, что устная речь, особенно разговорная, в значительной мере отличается от письменной. Следует отметить важность того, что подборка текстов для прослушивания должна включать в себя **разные жанры и типы речи**, речь людей разных возрастных групп. Для аудирования в классе лучше всего выбирать аутентичные тексты (т.е. речь носителя языка) – запись по радио, телеинтервью и т.д. Для аутентичного прослушивания подходят объявления в аэропорту, также полезно использовать тексты песен. Учащиеся могут подставлять в них слова, строки. Можно использовать выпуск новостей: учащиеся **«Ознакомительное прослушивание-аудирование с пониманием основного содержания материала - прослушивание с выборочным извлечением информации - основной задачей является вычленение необходимой или интересующей информации в речевом потоке (аргументы, детали, ключевые слова, примеры, конкретные данные).»**

(5 <https://www.simonandsimon.co.uk/blog/what-are-the-4-basic-language-skills>)

REFERENCES

- 1.T.Rəhimov və digərləri “İngilis dilinin praktik qrammatikası”, Bakı 2002
- 2.Liz Sorahs “ Interaction” Texas University Press, 2021
- 3.Tarana Hassanova Gultakin Salmanova “Read and learn English”, Baku, 2021
- 4.К.Н.Качалова и другие “Практическая грамматика английского языка», М, 2010
- 5.<https://www.simonandsimon.co.uk/blog/what-are-the-4-basic-language-skills>

Rəyçi: f.f.d. Əhmədli M.P.